

Kısa Birinci Dünya Savaşı Tarihi

İlkin Başar Özal

İstanbul, Timaş Yayınları, 2018, 447 sayfa, ISBN: 978-605-08-2671-5

Zafer TANSOY*

İnsanlık tarihinin en büyük yıkımlarına neden olan Birinci Dünya Savaşı'nın, meydana geliş nedenlerinin ve muharebe sahalarının incelendiği eser İlkin Başar Özal tarafından kaleme alınmıştır. Yazar, eserini **Savaşa Giden Uzun Yol, Batı Cephesi'nde Değişen Bir Şey Yok, Savaş Her Yerde, " Kutsal Savaş"ın Cepheleleri, Savaşın Yeni Yüzü, Savaşı Sona Erdiren Antlaşmalar** ana başlıkları altında altı bölüm halinde tertip etmiştir. Bu altı ana başlık, her biri kendi içerisinde alt başlıklar halinde düzenlenerek konu ayrıntılı olarak incelenmiştir.

* M.S.Ü. Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi zafertansoy@hotmail.com

Bilindiği üzere, Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasına neden olan olay, Avusturya-Macaristan Veliahdı Franz Ferdinand ve eşinin Saraybosna'da uğradıkları suikasttır. Ancak yazarımız “ *Veliahdı öldüren silah, aslında 16. Yüzyılda imal edildi, 17. Yüzyılda çekildi, tetiğine 18. Yüzyılda basıldı ve namludan çıkan mermi 19. Yüzyılı baştan sona geçerek 1914 yılında önce Ferdinand'a saplandı.*” Tespitiyle bizi Birinci Dünya Savaşına neden olan ortamın tarihi arka planına yönlendiriyor.

Bu tarihi arka planı, on beşinci yüzyılın sonlarından itibaren Avrupa'nın, artan nüfusuna daha iyi bir yaşam sağlamak amacıyla giriştiği yeni üretim alanlarına yönelme faaliyetlerinden başlatıyor. Coğrafi keşifler sayesinde meydana gelen bu genişleme, Batı Avrupa devletlerinin gerek ekonomik ve gerekse politik yapılarında ciddi değişimlere neden olmuştur. Bu değişim aynı zamanda Batılı Devletler arasında acımasız bir rekabeti de doğurmuştur. Bu değişim ve rekabeti, Rönesans, Reform hareketleri, Otuz Yıl Savaşları ve Yedi Yıl Savaşları üzerinden değerlendiriyor. Bu olay ve olguların tarafı olan devletlerin, gerek Avrupa ana kıtasında ve gerekse dünyanın diğer bölgelerinde kurmaya çalıştıkları ekonomik ve siyasi güç olma mücadelesinin ortaya çıkardığı sonuçları ortaya koyuyor.

Bu en güçlü olma mücadelesinin, Birinci Dünya Savaşına giden yolun taşlarını döşediğini tespit ediyor. “ *Tıpkı Yedi Yıl Savaşları gibi. Tıpkı I. Dünya Savaşı gibi. Dikkatlice irdelendiğinde, bu savaşlar dizisinde; Otuz Yıl Savaşları'na “ giriş” Yedi Yıl Savaşları'na “ gelişme” ve I.Dünya Savaşı'na “ sonuç” yakıştırması yapmak hiç de yanlış olmayacaktır.*” Tüm değişim ve dönüşümün kırılma noktaları olarak sırasıyla; *Sanayi Devrimi, Amerikan Bağımsızlık Savaşı, Fransız İhtilali ve Napoleon Savaşları*, olarak tespit ediliyor. Dönüşüm noktaları olarak ise *Viyana Kongresi, Restorasyon Dönemi, 1830 İhtilalleri, 1848 ihtilalleri ve Kırım savaşı ve Paris Barış Konferansı*, olarak tespit ediliyor. Bölüm yukarıda saydığımız olay ve olgularla meydana gelen, sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi değişimlerin muhatabı olan devletlerin her birinin geçirmiş oldukları aşamaların neler olduğu izahıyla son buluyor.

Batının, gerek Avrupa ana kıtasında ve gerekse dünyanın diğer alanlarında girişmiş oldukları güç mücadelesi, dünyayı büyük bir savaşa sürükleyeceği kesin görünüyordu. Savaşın, galip gelene de mağlup olana da bir şey kazandırmadığının bilincinde olanlar, dünya barışı için çeşitli girişimlerde bulundular. Birincisi 1899 ve ikincisi 1907 yılında toplanan **La Haye** Barış konferansları aralarındaki mücadeleleri beka problemi olarak gördüklerinden bir neticeye ulaştırılamadı.

Bölümde, savaş'ın tarafı olan devletlerin halklarının savaş'a yaklaşımlarını da ortaya konulmuştur. Almanya, Fransa ve İngiltere'nin asker, silah ve teçhizatları karşılıklı olarak

tablolar halinde sunuluyor. Tabloların eşliğinde birbirlerine karşı olan üstünlük ve zayıflıkları analiz ediliyor. Almanların 3 Ağustos 1914' de Batı cephesinde saldırıya geçmesiyle savaş artık başlamıştır. Genel savaş stratejisi Batı Cephesinde kısa sürede kesin zafer elde edip doğuda Rusya'ya yönelmek olan Almanlar, bunu gerçekleştireceğine inandıkları **Schlieffen Planı'nı** uygulama sahasına soktular. Yazar, planın Almanlar, Fransızlar ve Ruslar için avantaj ve dezavantajlarını yine bu bölümde belgeler ışığında analiz ediyor. Yazar eserinin, 1914-1918 yılları arası kronolojisini taraflar arasında meydana gelen muharebeler üzerinden değerlendiriyor.

Bu bağlamda 1914-1918 Batı Cephesi muharebelerini (**I.Marne Savaşı, I.Ypres Savaşı,)** 1914 yılı savaşları olarak taktik ve stratejik olarak değerlendiriyor. Savaşın siper savaşına dönmesiyle birlikte, siperlerde savunmaya çekilen orduların yenilip savaşın zaferle sonuçlanması zorlaşmıştı.

1915'de sayısını arttıran Fransız ordusunun, Almanların savunma hattında kalan **Artois ve Champagne** bölgesine yaptığı taarruzlarla aşılmaya çalışılmıştı. 1915 Muharebeleri (**II. Ypres savaşı, Artois, Champagne, Loos)** olarak analiz ediliyor.

1916 Muharebeleri ise tarafların saldırı planlarını uygulama sahasına koydukları yıl oldu. Bu yılın muharebeleri ise **Verdun ve Somme** muharebeleri üzerinden taktik ve stratejik olarak değerlendiriliyor.

1917 yılı değerlendirmesi ise Rusya'da meydana gelen devrim ve Amerika'nın savaşa dâhil olmasının yarattığı etkiler üstünden yapılıyor. İngilizlerin taarruz stratejileri ve buna karşılık Almanların savunma anlayışlarındaki değişiklikler bu yılın olayları arasında zikrediliyor. Müttefikler açısından savaşın kaderinin değiştiği **Arras** muharebesinin önemine değiniliyor. İngiliz seferi birliklerinin lojistik destek sağladıkları, manş denizi limanlarındaki Alman tehdidinin azaltılmasına yönelik **Messines** saldırısı siper savaşlarına karşı yapılan tam bir yer altı savaşıydı. 1917 yılı **III. Ypres** muharebesinin analiz edilmesi ve nihayet 1917 Rus Devrimi ile Rusya savaştan çekilmiş. Almanların Doğu Cephesini kapatmaları İtilaf Devletlerini üzdüyse de, Amerika'nın İtilaf Devletleri safında savaşa dahil olma umudunu arttırmıştır.

1918 yılında Doğu cephesinin kapanmasıyla birlikte, Almanlar Batı Cephesine asker kaydırmaya başlamışlardı. Bu yıl Kafkas Cephesinin kapanması Osmanlı Devletini de rahatlatmıştı. Almanlar açısından avantajlı görülen 1918 yılı, Amerika'nın Savaşa dahil olmasıyla tüm dengeleri altüst etmiştir. Bu yılın önemli muharebesi **II. Marne** olmuştur. **II. Marne savaşı**, stratejik üstünlüğün Almanlardan Müttefiklere geçmesine neden olmuştur.

1914’de başlayan savaş 1918’de Müttefikleri **Hindenburg Hattını** geçmeleriyle, Ludendorf’un da dediği gibi ”**Almanya kaçınılmaz ve kesin bir yenilgi ile yüz yüzedir.**” Almanya’nın yenilgisi ile **11.11.1918 saat 11** de yürürlüğe giren ateşkesle son bulmuştur.

Doğu Cephesinin anlatıldığı bölüm, kronolojik olarak 1914-1918 yılları arası doğu cephesi muharebelerine ayrılmıştır. Almanlar Batıda hızlı ve kesin bir zaferden sonra Rusya’nın toparlanmasına fırsat vermeden doğuya yöneleceklerdi. Ancak Rusya seferberliğini umulandan önce gerçekleştirdi. Batı cephesinde istediğini bulamayan Almanya, **Tannenberg** de Rusları ağır bir yenilgiye uğrattı. Bu bölüm Avusturya-Macaristan Rusya arasında yaşanan olayların incelenmesiyle devam etmektedir. 1917 Rus Devrimi de yine bu bölümün önemli başlıklarındandır. Birinci Dünya Savaşı’nın Balkanlarda meydana gelen çarpışmaları da yine tarihi geri planı üstünden anlatılmaktadır. İtalya cephesi de tüm ayrıntılarıyla birlikte bu bölümde işlenmiştir. İtalya, Avusturya-Macaristan mücadeleleri tüm askeri ve tarihi yönleriyle aktarılmaktadır.

Yukarıda izah ettiğimiz gibi savaş aslında Avrupalı Devletlerin, dünyanın diğer bölgelerinde kurmak istedikleri siyasi, kültürel ve ekonomik hâkimiyet alanlarının paylaşımından çıkmıştı. Afrika kıtası da bu karpışmadan nasibini almış ve Birinci Dünya Savaşının en kanlı çarpışmalarının yaşandığı savaş alanı haline gelmiştir. Almanlarla Müttefikler arasında Afrika Kıtasında meydana gelen mücadeleler ayrıntılarıyla incelenmiştir.

“**Kutsal Savaş**”ın **Cepheleri** başlığı altında ise Osmanlı Devletinin, Avrupa siyaset sahasında yalnızlaşmasıyla birlikte müttefik arayışlarının kısa bir tarihçesine değiniliyor. Osmanlı-Alman ittifakının oluşturulması ve Osmanlı Devletinin savaşa dâhil olması yine bu bölümün konuları arasında yer alıyor. Osmanlı Devletinin Cihat Fetvalarıyla Müslümanları savaşa katılmaya çağırmasını, yazar savaşın dinsel nitelikli yönü olarak tespit ediyor. Kafkas Cephesi muharebeleri, Sarıkamış Harekâtı’nın değerlendirilmesi bu bölümde ayrıntılarıyla incelenmektedir. Osmanlı Devletinin mücadelelerinin anlatıldığı bu bölümde, Batılı Devletlerin Osmanlı topraklarını paylaşmak için yaptıkları gizli antlaşmalarda ortaya konmuştur. (**1915 İstanbul Antlaşması, 1915 Londra Antlaşması, 1916 Sykes-Picot Antlaşması, 1917 Sint Jean de Maurienne Antlaşması**) Kafkas İslam Ordusunun kuruluşu ve Azerbaycan’a girmesi Bakü’yü ele geçirmesi bu bölümün ilginç başlıklarındandır.

Kitabın en ilgi çekici bölümü ise Çanakkale Muharebelerinin anlatıldığı bölüm olduğu şüphesizdir. Bu bölümde Çanakkale Muharebeleri hem deniz hem de kara muharebeleri olarak ayrıntılı incelenmiştir. Çanakkale Muharebeleri, resimler ve krokilerle desteklenmiş harekâtın tüm safhaları kitabın hacmi ölçüsünde anlatılmıştır. Muharebeler Askeri, taktik,

stratejik, ordu mevcutları, silah ve teçhizat gibi tüm imkân ve kabiliyetler karşılaştırmalı olarak, müspet ve menfi yönlerden değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Osmanlı Devletinin mücadele ettiği diğer cepheleler olan **Makedonya, Galiçya, Romanya, Kanal, Suriye ve Filistin** cepheleleri de kısaca tanıtılmıştır.

Irak ve Basra Cephesi tüm cephelelerin incelendiği gibi her yönüyle anlatılmıştır. Ancak bu bölümün en önemli kısmı son dönemlerde tekrar hatırladığımız Osmanlı Ordusunun **Kütü'l-Amare** zaferinin anlatıldığı bölüm olmuştur.

Hicaz ve Yemen Cephesi Kitabın en ilgi çekici bölümlerinden biridir. **Medine Müdafii Fahrettin Paşa'nın** Medine Müdafaasının anlatıldığı bölüm okuyucuların heyecanla okuyacakları bölüm olacaktır.

Kitapta Deniz Savaşlarına da yer verilmiş. Denizaltıların kullanımı Pasifik savaşları ana hatlarıyla anlatılmıştır. Hava kuvvetlerinin faaliyetleri de ihmal edilmemiştir.

Bilim ve Teknoloji başlığı altında ise savaşın endüstriyelleşmesinin hikâyesi anlatılmaktadır. Gelişen veya kullanıma yeni sokulan harp malzemelerinin: **Top, Siper, Dikenli Tel, El Bombası, Makinalı Tüfek, Zehirli Gaz, Tank, Balon, Zeplin, Uçak, Uçak Gemisi, Dretnot, Denizaltı, Radyo** Birinci Dünya Savaşında ortaya koydukları performanslar değerlendirilmiştir.

Savaşın olmazsa olmazı olan İstihbarat faaliyetleri ayrı bir başlık altında incelenmiş, istihbarat örgütlerinin muharebe sahalarındaki faaliyetlerine de değinilmiştir. Silahsız savaş olan propaganda faaliyetleri de ihmal edilmemiş ayrı bir başlık altında incelenmiştir.

Eser, tarihi olay ve olguların ortaya çıkışlarını tarihsel arka planları ile birlikte okurların dikkatine sunması açısından tarih meraklılarının yeni bakış açıları kazanmasına katkı sunacaktır. Yazarın dili gayet sade olup okuma kolaylığı sağlamaktadır. Kitabın kurgusu olaylar arasındaki bağlantının kopukluk olamadan takibini sağlayacak niteliktedir. Sağlam bir kaynakçaya sahip olan eser bilimsel yönünü de kanıtlamaktadır. Akademik camiaya katkısını ise kullanmış olduğu geniş yabancı literatürle sağlayacaktır.